

## Gesondheidsvoorligting: Waaroor gaan dit en wie se taak is dit? – Prof A v d Berg



Prof ADP van den Berg

MBChB MPrax Med  
Department Huisartskunde  
Fak, Geneeskunde  
Posbus 667  
PRETORIA  
0001

### Curriculum vitae

Andries van den Berg is Professor en Hoof-Huisarts aan die Universiteit van Pretoria en HF Verwoerd-hospitaal sedert Januarie 1977. Hy behaal MBChB aan die Universiteit van Pretoria in 1952. Na internskap aan die HF Verwoerd-hospitaal, doen hy in drie verskillende tipes praktyke ondervinding op voordat hy in Springs by 'n groot vennootskapspraktyk aansluit. Hier bemoei hy hom aktief met die Mediese Vereniging van SA en word 'n medestigterslid van die Kollege van Algemene Praktisyns van SA. In 1972 behaal hy die graad MPraxMed aan UP. Hy is 'n stigterslid van die Akademie vir Huisartspraktyk/Primêresorg, en is ook lid van die Raad daarvan.

### Summary

*Health education should be fundamental to preventive medicine, but because our education is more disease orientated than health orientated, not enough is done by the health teams. "Not-ill" is not good enough; patients should be healthy and well, and doctors need to change their norm of "not-ill" to "being well". The author discusses different aspects of this situation and gives practical suggestions as to how good health education could be offered in daily medical care.*

*S Afr Fam Pract 1989; 10: 588-90*

### KEYWORDS:

Health education; Preventive medicine; Health.

Gesondheidsvoorligting is een van die hoekstene van voorkomende geneeskunde. Dit behels oa die oordra van kennis en lewenshouding tov higiëne, lewensstyl en ander faktore betrokke by handhawing van gesondheid en vermyding van gesondheidsgevaare en siektes. As deel van die span wat hiervoor verantwoordelik behoort te wees, lewer praktisyns in die gesondheidsberoepe dikwels slegs lippediens daaraan, en het heel dikwels weens eiebelang selfs 'n negatiewe invloed daarop. Hierdie ongewenste toestand het sy oorsprong in kuratiewe ten koste van preventiewe dink-en-doenpatrone. Dit is ook 'n uitvloeisel van denke en handeling gerig tot "nie-siekte" in plaas van "gesondheid".

Wat is die oorsake van hierdie stand van sake? Dis omdat die opleiding in meeste gesondheidsdiensberoepe siektegerig is en nie gesondheidsgerig

nie. Nie-siekte is die norm; gesondheid as 'n verdere dimensie verhewe bo "nie-siekte" as 'n leefwyse, is 'n begrip buite hul verwysingsraamwerk. Gesondheid word te maklik self in die gesondheidsberoepe gesien as "minder siek wees" deur die gebruik van medisynes, vitamene, ander aanvullende preparate tot voeding en soortgelyke foefies.

Dit skyn die gebruik te wees om die pasiënt te laat agteruitgaan tot waar subjektiewe siekwees 'n vlak bereik waar dit die weerstand van "siekte-drumpel" oorskrei in so 'n mate dat die pasiënt (of die gesinslede, of andere) die hulp van die gesondheidsdiens opsoek. Dan word daar na patologiese gronde vir die ongesteldheid gesoek, die "oorsaak" word aan die man gebring en "terapie" is die volgende stap om "siekte" tot by 'n draaglike punt van "nie-siekte" of "genesing" te bring. Die presenterende probleem en ook ander afwykings word hanteer, afgehandel en waar nodig opgevolg. Kliënt-tevredenheid word nagestreef om daardeur die nodige en nuttige meewerking te bekom en te behou, nie net vir voortgesette opvolging van "siekte" nie, maar ook sodat daar vir die volgende siekte wat sy kop uitsteek, ook hulp gesoek kan word. So bly die kuratiewe rol aktief beset. Klink dit alles goed? Natuurlik klink dit goed, want dis waaraan almal gewoon geraak het en waarvan die pasiënt afhanklik geraak het – om hulp te soek en hulp te kry. (You came for help, and you are going to get it!) Doelbewuste opportunistiese gesondheidsvoorligting as noodsaaklike deel van potensieel elke ontmoeting met die pasiënt word verwaarloos en is selfs 'n onbekende onderdeel van die wisselwerking tussen pasiënt (kliënt) en lid van 'n gesondheidsberoep. Wanneer



## ... Gesondheidsvoorligting

voorkomende geneeskunde wel as deel van die proses beoefen word, is selfs dit ook dikwels in die vorm van "gesondheidsmedikasie."

Hoeveel medici (en andere) is daar wie se motiewe en strewe dit is om die pasiënt te help om homself te help - om gesond te word, gesonder te word, en gesond te leef? Is persone in die gesondheidsberoep nie vir hul botter en brood daarvan afhanklik dat

### ... die oordra van 'n lewenshouding

pasiënte se hulpsoekende gedrag 'n ekonomiese proposisie vir kuratiewe aksies word nie? Is gesonde mense wat hulself gesond hou deur hul leefwyse, wat genoeg voorligting het om te weet wanneer hulpsoek nie nodig is nie, nie dalk 'n ekonomiese bedreiging vir die gesondheidsberoep nie? Die kultus van " 'n pil vir elke pyn of skeet" of 'n antimikrobe middel as voorsorg vir elke boonste lugweg-infeksie; 'n stopmiddel en antibiotikum vir elke diaree, en 'n "tonic" vir elke disforie, is simptome van iatrogene, ongesonde hulpsoek-gedragspatrone.

Gesondheidsvoorligting is veral nodig vir diegene by wie daar gebrekkige blootstelling was aan basiese gesondheidsopvoeding in higiëne, voeding en voorkoming van aansteeklike siektes. Dis die elementêre stap wat deel van die beskawingsproses is. Maar beskaafde, sogenaamd opgevoede mense het ook voorligting nodig. Die duidelike boodskap is dat elke selfstandige persoon persoonlik verantwoordelik is vir sy/haar gesondheid en dié van

nie-selfstandiges onder sy/haar sorg of verantwoordelikheid. Hierdie sentrale boodskap is die vertrekpunt na aktiewe optrede om gesondheid as 'n dinamiese persoonlike besitting te koester as 'n kosbare kleinood wat nie net beskerm moet word nie, maar ook saam met persoonlike ontwikkeling moet groei en in kwaliteit moet toeneem. Kennis, entoesiasme en verantwoordelikheid gaan dus hand aan hand om fisiese en psigiese gesondwees as 'n dinamiese persoonlikheidsienskap te vestig.

Gesondheidskennis help juis om die afwykings daarin heel gou te besef; dit help om te onderskei tussen selfbeperkende siekte en dit wat verdere aandag benodig; dit help onderskei tussen dit wat professionele advies of inmenging regverdig, en onnodige, ongewenste (maar dikwels finansiële welkome) besoeke aan die gesondheidsdiens. Kennisgerigheid lei tot die wete van die wat, waarom en waarvoor van geneeskundige ingryping en medikasie, alles teen die agtergrond van strewe na ware gesondwees deur gesond te dink en te leef.

### Eiebelang mag maklik gesondheidsvoorligting negatief beïnvloed

Wie is dus beskikbaar vir voorligting, watter voorligting word gegee, hoeveel, wanneer en aan wie?

\* Voorligting aan kinders begin by die opvoeding van die kleuter en voorbeeld wat tuis gestel word. Dit duur voort solank die kind by die ouers inwoon. Dit kan dikwels teenproduktief wees.

\* Op die vlak van kleuter- en preprimêre onderwys asook by bewaarskole (creches) vir kleuters is opvoeding in higiëne veral belangrik by daardie kinders wie se huisopvoeding tekortskiet.

Die vraag is: Hoe doeltreffend is hierdie opvoeding?

\* Op primêre skoolvlak word "Gesondheidsleer" aangebied. Hoe

### Opleiding is siektegerig ipv gesondheidsgerig

belangrik en hoe doeltreffend is dit tov gesondheidskennis en -gewoontes?

\* Wat vind plaas op hoërskool- en onderwysvlak?

\* Gesondheidsvoorligting dmv die pers, radio en televisie kan 'n belangrike impak hê indien dit korrek aangewend word. Hoe kan dit optimaal benut word?

\* Praktisyns in die gesondheidsberoep is veronderstel om 'n sleutelrol in gesondheidsvoorligting te vervul. Soos reeds genoem is die benadering dikwels meer siektegerig as gesondheidsgerig. Maar watter beroep is almal betrokke? Medici, en veral algemene praktisyns en ook vele in die verpleegberoep het by elke pasiëntkontak die geleentheid tot gesondheidsbevordering. Die geleentheid word miskien meesal verwaarloos. Fisioterapeute is dikwels op die voorgrond, veral by voorligting oor voorkoming van rugprobleme. Op tandheelkunde-



... Gesondheidsvoorligting

gebied is daar die model-voorbeeld van die mondhygiënis. Die aptekersberoep maak groot reklame vir hul kundigheid oor gesondheidsake en skep die persepsie dat hulle 'n belangrike rol as kundiges oor gesondheidsake te vervul het. Die apteker self het in die hedendaagse stadsapteek selde enige noemenswaardige kliëntkontak. Weinig, indien enige, voorligting word oor voorgeskrewe medikasie gegee – veel minder as wat die geval met bv resepterende medici is. Voorligting deur aptekers wat wel gegee word, wentel meesal om die gebruik van medisynes wat deur die apteker aan die pasiënt verkoop word. Dit is maw ook hoofsaaklik op “kuratiewe” vlak, sonder om noodwendig gesondheids-

bevorderend te wees. Op hierdie gebied is medici dikwels ewe onproduktief.

Die onbevredigende situasie van gesondheidsvoorligting, of die gebrek daaraan deur persone in die gesondheidsberoep kom uiteindelik daarop neer dat tyd en energie wat aan gesondheidsvoorligting en -bevordering bestee word, 'n weldaad is wat finansiële vir die professionele persoon op 'n verlies uitloop, in teenstelling met kuratiewe diens wat oor die algemeen ryklik beloon word omdat dit kwantifiseerbaar is.

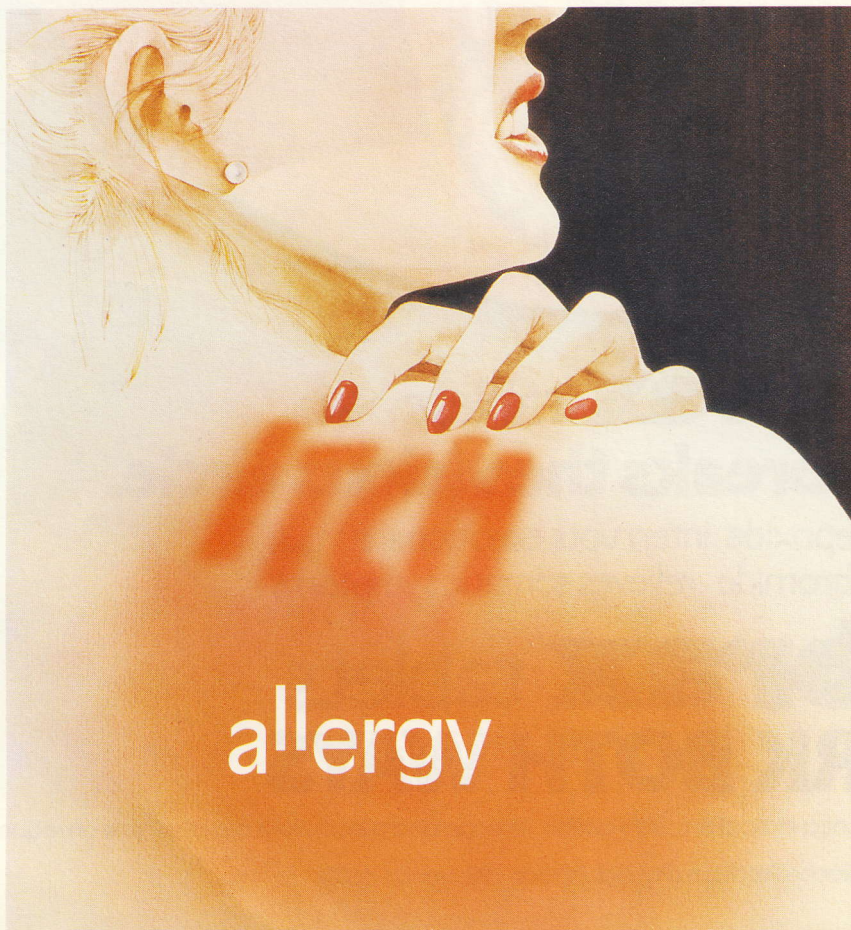
Dis tyd om op te hou om slegs lippediens aan gesondheidsvoorligting en -bevordering te lewer. Die nodige aansporing en geesdrif

daarvoor onder praktisyns in die gesondheidsberoep sal ook op vergoedingsvlak bevorder moet word. Hoe gouer mediese skemas en ook die staatsgesondheidsowerhede dit insien, hoe beter is die kans op bekamping van vermybare siektetoestande.

Bibliografie

Bartlett EE. Teaching health education in medical education: selected perspectives. *Prev Med* 1984; 13(1): 100-14.

Calnan M. Examining the general practitioner's role in health education: a critical review. *Fam Pract (Eng)* 1988; 5(3): 217-23.



S2 Oxatomide<sup>®</sup>  
Q/5.7.1/35 Tablets 30mg  
Q/5.7.1/36 Suspension 25mg/ml

TRADEMARK  
 **Tinset**

An anti-allergic agent  
with a unique two-fold  
action

- Stabilizes mast cells and inhibits allergic mediators
- Blocks histamine receptors... alleviates patient discomfort

For prescribing information see package insert.

 **JANSSEN  
PHARMACEUTICA**

Janssen Pharmaceutica (Pty) Ltd.  
(Reg. No. 80/11122/07)  
15th Road, Halfway House 1685  
© JPh (Pty) Ltd. South Africa